

Wstęp

Współcześnie problematyka bezpieczeństwa jest jednym z najbardziej istotnych obszarów badań w naukach społecznych. Wiąże się to z narastającym poczuciem załamania się porządku światowego ustalonego po zakończeniu zimnej wojny. Towarzyszy temu dynamiczny wzrost zagrożeń i wyzwań, jak również współzależności w stosunkach międzynarodowych. Zwiększa to liczbę interakcji pomiędzy podmiotami na wszystkich poziomach analizy systemu międzynarodowego (krajowym, regionalnym, międzyregionalnym i globalnym), pogłębiając problem oddzielenia zagadnień polityki wewnętrznej od międzynarodowej. Kwestia wzajemnego oddziaływania na siebie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych jest istotna zarówno dla zrozumienia dynamiki bezpieczeństwa międzynarodowego, jak i bezpieczeństwa konkretnych państw. Stąd celem niniejszej książki jest próba wyjaśnienia dynamiki wewnętrznych uwarunkowań bezpieczeństwa militarnego w Azji poprzez analizę czterech wybranych studiów przypadku: Indonezji, Iranu, Jordanii i Singapuru. Rodzi to konieczność wykorzystania nowych narzędzi badawczych, a czasem także ich modyfikacji i dostosowania do specyfiki badanego studium przypadku.

W związku z powyższym przedmiotem analizy będzie bezpieczeństwo wzmiankowanych państw, rozpatrywane przy wykorzystaniu teorii sekurytyzacji i próbie jej przełożenia na realia wewnętrznych uwarunkowań bezpieczeństwa militarnego. Stąd dylematy bezpieczeństwa militarnego będą rozumiane przez pryzmat trudności w klarownym oddzieleniu sfery

militarnej od innych wymiarów bezpieczeństwa. Przyjęta przez autorów hipoteza zakłada, że to percepcja wewnętrznych zagrożeń i własnych słabości w największym stopniu determinuje podejście do bezpieczeństwa militarnego. Jednocześnie autorzy przyjmują bardziej socjologiczne rozumienie bezpieczeństwa, w którym katalog spraw uznawanych za kwestie bezpieczeństwa nie jest z góry ustalony i zamknięty, a istotne jest to, jak poszczególne elementy tymi kwestiami się stają. Tak rozumiane kwestie bezpieczeństwa są wpisane w wewnętrzną percepcję zagrożeń wynikających z tarć pomiędzy różnymi grupami i instytucjami działającymi w kraju, które odmiennie je postrzegają, w zależności od własnych interesów, ideologii czy tożsamości.

Wybór Indonezji, Iranu, Jordanii i Singapuru jako studiów przypadku opierał się na symetrycznym doborze podmiotów z dwóch kluczowych regionów Azji (Bliski Wschód i Azja Południowo-Wschodnia), z uwzględnieniem ich różnorodności w pewnych aspektach oraz potencjału porównawczego w sferze bezpieczeństwa. Chodzi tutaj zarówno o szerszą problematykę właściwą dla większości państw wzmiankowanych regionów, jak i zjawiska charakterystyczne przede wszystkim dla omawianych krajów. Percepcja zagrożeń o charakterze militarnym uwarunkowana jest tutaj specyfiką wewnętrznych sporów politycznych i jest silnie osadzona w kontekście społecznym. W efekcie wszędzie tam występuje bądź występowało do niedawna zjawisko sekurytyzowania zagadnień bezpieczeństwa, które powinny być raczej elementem rutynowej polityki państwa. Iran i Indonezja należą do największych i najbardziej ludnych krajów w swoich regionach. Są one zamieszkałe w większości przez ludność muzułmańską i mają podobny status na arenie międzynarodowej, będąc mocarstwami regionalnymi, aspirującymi do wzmocnienia swojej pozycji i zwiększenia roli. Z kolei Jordania i Singapur to jedne z najmniejszych państw w omawianych regionach, ale ze względu na uwarunkowania geopolityczne oraz czynniki ekonomiczne, kulturowe, polityczne i społeczne odgrywają niewspółmiernie dużą do swych rozmiarów rolę. We wszystkich czterech krajach mamy do czynienia ze specyficznymi relacjami cywilno-wojskowymi (odbiegającymi od modelu demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi). W związku z tym rola armii nie ogranicza się w nich wyłącznie do sfery *stricto* wojskowej, co ostatecznie wpływa też na rozumienie bezpieczeństwa militarnego. Każde z tych państw boryka

się również z licznymi wewnętrznymi i zewnętrznymi problemami w sferze bezpieczeństwa, które skutkują wysokim poziomem poczucia zagrożenia i niepewności w społeczeństwie i wśród elit politycznych. To z kolei może prowadzić do rosnącej nieufności pomiędzy poszczególnymi siłami i grupami na scenie politycznej, a także determinuje specyficzną percepcję zagrożeń, w której liczba i skala sekurytyzowanych kwestii mogą być wysokie. Komunikaty o różnorodnych zagrożeniach i nawoływania do przeciwstawienia się im powielane są niemal rutynowo, co umożliwia łatwiejszą implementację nadzwyczajnych środków.

W konsekwencji praktyka sekurytyzacji zostaje niejako zinstytucjonalizowana poprzez stałe podkreślanie konieczności zastosowania nadzwyczajnych środków i wdrażania specjalnych procedur w celu neutralizacji zagrożeń. Stwarza to sprzyjające warunki do jej instrumentalnego wykorzystania. Jednocześnie owa instytucjonalizacja nie prowadzi zazwyczaj do przekształcenia się tych specjalnych środków i procedur w element rutynowej polityki państwa, ponieważ decydenci polityczni stale podkreślają ich nadzwyczajny charakter.

Celem badań podjętych przez autorów jest analiza tego, w jaki sposób percepcja zagrożeń kształtuje bezpieczeństwo militarne w sytuacji, gdy jest ona w znacznym stopniu uzależniona od konfliktów i rywalizacji pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi i politycznymi oraz wewnątrz nich. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że sektor bezpieczeństwa militarnego znajduje się w centrum tradycyjnego rozumienia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego¹ i jako taki jest przedmiotem licznych publikacji, skupiających się głównie na zewnętrznych zagrożeniach dla bezpieczeństwa państwa. Również w teorii sekurytyzacji w jej oryginalnej formie przyjęto raczej standardowe rozumienie bezpieczeństwa militarnego, jako usystematyzowanego, zdominowanego przez aktorów państwowych i skupionego głównie na zagrożeniach zewnętrznych². Jednakże wytyczenie dokładnych granic pomiędzy poszczególnymi sektorami bezpieczeństwa jest bardzo często, szczególnie w przypadku

¹ S.M. Walt, *The Renaissance of Security Studies*, „International Studies Quarterly” 1991, t. 35, z. 2, s. 211–239; O. Wæver, *Securitization and Desecuritization* [w:] *On Security*, red. R.D. Lipschutz, Columbia University Press, New York 1995, s. 46–86.

² B. Buzan, O. Wæver i J. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, London 1998, s. 49–70.

państw pozaeuropejskich i reżimów niedemokratycznych, niemożliwe³. Stąd też rozumienie bezpieczeństwa militarne przyjęte przez autorów niniejszej pracy jest bardziej elastyczne. Zakłada ono, że bezpieczeństwo militarne posiada znaczny potencjał do wykorzystania instrumentów przymusu, co w połączeniu z koncepcją legitymacji i wysokim stopniem instytucjonalizacji może dawać niektórym aktorom (np. wojsku) szczególnie uprzywilejowaną pozycję w konstruowaniu bezpieczeństwa.

Struktura pracy dostosowana jest do założeń i przyjętego planu badań. Obejmuje ona rozdział teoretyczny, w którym przedstawiono założenia teorii sekurytyzacji, a następnie poddano je modyfikacji, w celu dostosowania ich do analizy wybranych studiów przypadku. Kolejne rozdziały poświęcono analizie poszczególnych krajów, tj. Indonezji, Singapuru, Iranu i Jordanii. W celu porównania procesów sekurytyzacji w tych państwach zastosowano ujednolicony schemat, na który złożyły się: analiza natury i tożsamości aktorów sekurytyzujących, przegląd przyjętych i wykorzystywanych przez nich koncepcji bezpieczeństwa oraz prześledzenie samego przebiegu procesu sekurytyzacji.

W pracy wykorzystano materiały zgromadzone w trakcie prowadzonych badań oraz wnioski z rozmów i spotkań z ekspertami i specjalistami, które miały miejsce w trakcie wizyt studyjnych w Sztokholmie, Londynie, Ammanie, Teheranie, Singapurze i Dżakarcie. Wykorzystano także istniejącą literaturę przedmiotu, w tym pozycje m.in. takich autorów, jak Barry Buzan, Ole Wæver, Thierry Balzacq, Rita Floyd, Holger Stritzel, Juha A. Vuori, Matt McDonald, Paul Roe, Ralf Emmers, Stefano Guzzini, Claire Wilkinson, Lee Jones, Lene Hansen (rozdział 1); Harold Crouch, Joseph H. Daves, Jun Honna, Damien Kingsbury, Bilveer Singh, Marcus Mietzner, Leonard Sebastian, Łukasz Bonczol (rozdział 2); Tim Huxley, Michael Leifer, Terence Chong, Joey Long, Andrew T.H. Tan, Tan Tai Yong (rozdział 3); Ali Alfoneh, Mark Gasiorowski, Mehran Kamrava, Ahmad Majidyar, Emmanuel Ottolenghi, Małgorzata Stolarczyk, Manshour Varasteh, Steven Ward, Frederic Wehrey (rozdział 4); Luisa Gandolfo, Beverly Milton-Edwards, Peter Hinchcliffe, Roger Owen, Kamal Salibi, W. Andrew Terrill, Curtis R. Ryan (rozdział 5).

³ M. Ayoob, *The Third World Security Predicament. State Making, Regional Conflict, and the International System*, Lynne Rienner Publisher, London 1995.

Niniejsza monografia jest efektem badań, które autorzy mogli przeprowadzić w ramach projektu „Dylematy bezpieczeństwa militarnego państw azjatyckich – wewnętrzne uwarunkowania sekurytyzacji”. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC–2013/09/D/HS5/00071. W książce wykorzystano fragmenty artykułów naukowych, w których autorzy publikowali wyniki badań cząstkowych, m.in.:

- J. Jarząbek, *The Military Balance in the Gulf – An Overview*, „Wschodnioznawstwo” 2014, nr 8;
- Ł. Fijałkowski, *Polityczna rola armii w Indonezji na przełomie XX i XXI wieku: przemiany w relacjach cywilno-wojskowych* [w:] *Globalne wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego w XXI wieku*, red. K. Jędrzejczyk-Kuliniak, Wrocław 2015;
- Ł. Fijałkowski i J. Jarząbek, *Uwarunkowania bezpieczeństwa w Indonezji i Iranie. Wstępne założenia badań* [w:] *Normy, wartości i instytucje we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, t. 2, red. Ł. Fijałkowski i E. Stadtmüller, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2015;
- J. Jarząbek, *Korpus Strażników Rewolucji Islamskiej w polityce wewnętrznej Iranu*, „Wschodnioznawstwo” 2015, nr 1;
- J. Jarząbek, *Zdolność sił zbrojnych Haszymidzkiego Królestwa Jordanii do zapewnienia bezpieczeństwa państwa*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2015, nr 1;
- Ł. Fijałkowski, *Rola wojska w Singapurze w ramach relacji cywilno-wojskowych* [w:] *Liberalizm i neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski i A. Wróbel, Warszawa 2016;
- Ł. Fijałkowski i J. Jarząbek, *“Plague-bearers” – Foreign Fighters in the Ranks of ISIS as a Threat for Their Home Countries. Selected Cases of Asian States* [w:] *Arab and Muslim World in International Relations*, red. R. Ożarowski i W. Grabowski, Rambler, Warsaw 2016;
- Ł. Fijałkowski i J. Jarząbek, *Sekurytyzacja problemu uchodźców w Jordanii* [w:] *Problemy bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki (MENA)*, red. R. Bania, R. Czulda i K. Zdulski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016;

- Ł. Fijałkowski, *Kwestie bezpieczeństwa a polityka zagraniczna Indonezji* [w:] *Badanie polityki zagranicznej państwa*, red. P. Matera et al., Rambler, Warszawa 2017;
- J. Jarząbek, *Uwarunkowania selektywnej sekurytyzacji zagrożeń w polityce zagranicznej Iranu* [w:] *Badanie polityki zagranicznej państwa*, red. P. Matera et al., Rambler, Warszawa 2017.